

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CLAUS GULMANN

της 24ης Φεβρουαρίου 1994 *

*Κύριε πρόεδρε του τμήματος,
Κύριοι δικαστές,*

διάταγμα της 3ης Φεβρουαρίου 1947¹ και σε δύο εκτελεστικές πράξεις, δηλαδή στο βασιλικό διάταγμα της 9ης Αυγούστου 1982 και στην υπουργική απόφαση της 13ης Αυγούστου 1982.

1. Το Raad van State van België έχει ζητήσει από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τις κοινοτικές οδηγίες περί συμβάσεων δημοσίων έργων, προκειμένου να του επιτραπεί να αποφανθεί επί του ζητήματος κατά πόσον συμβιβάζεται με τις οδηγίες αυτές, κατά την εξέταση μιας αιτήσεως εγγραφής στον βελγικό κατάλογο αναγνωρισμένων εργοληπτών που έχει υποβάλει το δεσπόζον νομικό πρόσωπο ενός ολλανδικού ομίλου, να ληφθούν αποκλειστικώς υπόψη τα προσόντα που διαθέτει η ίδια η εταιρία αυτή και όχι τα προσόντα που διαθέτουν οι άλλες εταιρίες του ομίλου.

Τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά και το ερώτημα που έχει υποβληθεί στο Δικαστήριο

2. Η ολλανδική εταιρία NV Ballast Nedam Groep (στο εξής: BNG) ήταν μέχρι το 1987 ένας αναγνωρισμένος εργολήπτης υπό την έννοια των βελγικών κανόνων περί αναγνώρισεως εργοληπτών. Οι σχετικές διατάξεις περιλαμβάνονται, κυρίως, στο κανονιστικό

3. Το 1987, το Υπουργείο Δημοσίων Έργων αποφάσισε να μην ανανεώσει την αναγνώριση της BNG. Η απόφαση αυτή ελήφθη επί τη βάσει δυσμενούς γνωμοδοτήσεως της επιτροπής αναγνώρισεως εργοληπτών, η οποία είχε αιτιολογηθεί ως εξής:

«Η επιτροπή διαπιστώνει ότι (...) το νομικό πρόσωπο NV Ballast Nedam Groep δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εργολήπτης για την εκτέλεση έργων υπό την έννοια της ρυθμίσεως περί αναγνώρισεως. Η εταιρία αυτή είναι πράγματι μια εταιρία holding, της οποίας τα στοιχεία του ενεργητικού συνίστανται στη συμμετοχή της σε θυγατρικές εταιρίες (εξαρτημένες εταιρίες χαρτοφυλακίου). Από τις υποβληθείσες εκθέσεις για τα εκτελεσθέντα έργα προκύπτει ότι τα έργα αυτά εκτελέστηκαν στην πραγματικότητα από διάφορες θυγατρικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, από τον υποβληθέντα φάκελο δεν

1 — Το άρθρο 1, στοιχείο Α', του κανονιστικού διατάγματος ορίζει τις γενικές προϋποθέσεις, τις οποίες πρέπει να πληρούν οι εργολήπτες που καλούνται να εκτελέσουν δημόσια έργα. Το ίδιο άρθρο, στοιχείο Β', διευκρινίζει ότι για τα έργα, το ύψος των οποίων υπερβαίνει ένα ποσό που καθορίζεται με βασιλικό διάταγμα, απαιτείται προηγουμένως ειδική αναγνώριση. Το άρθρο 2, το οποίο συνιστά μια επιτροπή επιφορτισμένη να γνωμοδοτεί επί των αιτήσεων αναγνώρισεως, ορίζει, στο τρίτο εδάφιο του, ότι η επιτροπή αυτή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις τεχνικές και χρηματοδοτικές ικανότητες του αιτούντος, τα οργανικά μέσα σε υλικό και ειδικευμένο προσωπικό που ο αιτών διαθέτει για την εκτέλεση, τον όγκο και τη σημασία των έργων που έχει προηγουμένως εκτελέσει, την ποιότητα της εκτελέσεως, καθώς και την εμπορική ευθύτητα του αιτούντος.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

προκύπτει ότι το αιτούν νομικό πρόσωπο απασχολεί το ίδιο εργάτες.»

4. Ο Υπουργός, αναφερόμενος στη γνωμοδότηση αυτή, διαπίστωσε ότι η BNG «δεν ανταποκρίνεται ως αυτοτελές νομικό πρόσωπο στα κατά νόμον κριτήρια, όπως προβλέπονται στο άρθρο 2 του κανονιστικού διατάγματος της 3ης Φεβρουαρίου 1947 και στο άρθρο 2 της υπουργικής αποφάσεως της 13ης Αυγούστου 1982, προκειμένου να τύχει αναγνώρισεως». Ο Υπουργός προσέθεσε τα ακόλουθα: «Ωστόσο, οφείλω, εν πάση περιπτώσει, να επιστήσω την προσοχή σας επί του γεγονότος ότι, εφόσον από την εξέταση του φακέλου προέκυψε ότι τα έργα που επικαλείστε επί τη βάσει δικαιολογητικών έχουν πραγματοποιηθεί από νομικώς ανεξάρτητες θυγατρικές εταιρίες, οι θυγατρικές αυτές έχουν ενδεχομένως τη δυνατότητα να υποβάλουν αίτηση αναγνώρισεως».

5. Η BNG άσκησε προσφυγή ενώπιον του Raad van State, ζητώντας να ακυρωθεί τόσο η γνωμοδότηση της επιτροπής αναγνώρισεως, όσο και η απόφαση του Υπουργού Δημοσίων Έργων. Στο πλαίσιο αυτό, το Raad van State υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Επιτρέπουν η οδηγία 71/304/ΕΟΚ, της 26ης Ιουλίου 1971, περί καταργήσεως των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα των συμβάσεων δημοσίων έργων και στην ανάθεση συμβάσεων δημοσίων έργων μέσω πρακτορείων ή υποκαταστημάτων², και η οδηγία 71/305/ΕΟΚ, της 26ης Ιουλίου 1971, περί

συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων³, ιδίως δε τα άρθρα αυτής 1, 6, 21, 23 και 26, όπως, κατά την εφαρμογή της βελγικής κανονιστικής ρυθμίσεως περί αναγνώρισεως εργοληπτών στην περίπτωση δεσπόζοντος νομικού προσώπου ενός «ομίλου» ολλανδικού δικαίου, τα κριτήρια στα οποία ο εργολήπτης πρέπει να ανταποκρίνεται, ένα εκ των οποίων συνίσταται στην τεχνική ικανότητα, εκτιμώνται λαμβανομένης αποκλειστικώς υπόψη της νομικής υποστάσεως μόνον του δεσπόζοντος νομικού προσώπου και όχι των «εταίριών του ομίλου», οι οποίες ως χωριστά νομικά πρόσωπα απαρτίζουν αυτόν τον «όμιλο»;»

Οι κοινοτικοί κανόνες περί επισημών καταλόγων αναγνωρισμένων εργοληπτών

6. Σε ορισμένο αριθμό κρατών μελών απαιτώνται επίσημοι κατάλογοι αναγνωρισμένων εργοληπτών. Οι κατάλογοι αυτοί επιτρέπουν να εκτιμηθεί εκ προοιμίου αν οι εργολήπτες διαθέτουν τα προσόντα που κρίνονται αναγκαία ενόψει της εκτελέσεως έργων ορισμένου είδους και ορισμένου εύρους. Έτσι, στους εργολήπτες που επιθυμούν να συμμετάσχουν σ' ένα διαγωνισμό παρέχεται η δυνατότητα να αποδείξουν τα προσόντα τους κατά τρόπον απλό, συνιστάμενο στην προσκόμιση πιστοποιητικού εγγραφής σε ορισμένη κατηγορία.

3 — ΕΕ ειδ. έκδ. 17/001, σ. 7. Η οδηγία, αργότερα, κατά το εξεταζόμενο στο πλαίσιο της κύριας δίκης χρονικό διάστημα, τροποποιήθηκε, κυρίως, από την οδηγία 89/440/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 1989 (ΕΕ L 210, σ. 1) και ισχύει μέχρι σήμερα υπό κωδικοποιημένη μορφή, βλ. την οδηγία 93/37/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993 (ΕΕ L 199, σ. 54).

2 — ΕΕ ειδ. έκδ. 17/001, σ. 3.

7. Οι επίσημοι κατάλογοι αναγνωρισμένων εργοληπτών των κρατών μελών αναφέρονται στο άρθρο 28 της οδηγίας 71/305, περί τροποποίησης των διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων.

8. Το άρθρο 28, παράγραφος 1, επιβάλλει στα κράτη μέλη που τηρούν επισήμους καταλόγους αναγνωρισμένων εργοληπτών να τους προσαρμόσουν στις διατάξεις των άρθρων 23 έως 26 της οδηγίας.

9. Το άρθρο 23 παραθέτει τις περιπτώσεις ελλείψεως φερεγγυότητας ή εντιμότητας ενός εργολήπτη που μπορούν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό του από τον διαγωνισμό. Το άρθρο 24 αφορά την εγγραφή στο επαγγελματικό μητρώο ενός κράτους μέλους. Το άρθρο 25 ορίζει τους τρόπους κατά τους οποίους ένας εργολήπτης μπορεί να δικαιολογήσει τη χρηματοδοτική και οικονομική του ικανότητα.

Το άρθρο 26 ορίζει τους τρόπους κατά τους οποίους ένας εργολήπτης μπορεί να δικαιολογήσει την τεχνική του ικανότητα. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι μπορεί να απαιτηθεί από τον εργολήπτη να προσκομίσει, επιπλέον, τίτλους του ή των υπευθύνων για τη διεύθυνση των εργασιών [στοιχείο α'], κατάλογο των εκτελεσθέντων έργων κατά την τελευταία πενταετία, καθώς και πιστοποιητικά καλής εκτέλεσεως των ως άνω έργων [στοιχείο β'], δήλωση περί των τεχνικών μέσων, των υλικών και του τεχνικού εξοπλισμού που ο εργολήπτης θα διαθέσει για την εκτέλεση του έργου [στοιχείο γ'], δήλωση περί του μέσου ετησίου εργατοϋπαλληλικού δυναμικού της επιχείρησεως και περί του αριθμού των στελεχών της κατά την τελευταία τριετία [στοιχείο δ'] και δήλωση περί του τεχνικού προσωπικού ή περί

των τεχνικών υπηρεσιών που ο εργολήπτης θα διαθέσει για την εκτέλεση του έργου, ανεξαρτήτως του αν ανήκουν ή όχι στην επιχείρηση [στοιχείο ε']⁴.

10. Από τα προηγθέντα προκύπτει ότι η κατά τον τρόπο αυτό προβλεπόμενη εναρμόνιση των επισήμων καταλόγων αναγνωρισμένων εργοληπτών είναι περιορισμένης εκτάσεως, δεδομένου ότι αφορά μόνον τα δικαιολογητικά που αποδεικνύουν την οικονομική και χρηματοδοτική ικανότητα και τις τεχνικές ικανότητες των εργοληπτών, αλλά όχι τα κριτήρια κατατάξεως των εργοληπτών⁵.

11. Το άρθρο 28, παράγραφος 3, ορίζει κατά ποίο μέτρο ο εργολήπτης που έχει γίνει δεκτός στον επίσημο κατάλογο ενός κράτους μέλους δικαιούται να χρησιμοποιήσει έναντι της αναθέτουσας αρχής ενός άλλου κράτους μέλους την εγγραφή αυτή ως εναλλακτικό μέσο αποδείξεως του ότι πληροί τα ποιοτικά κριτήρια των άρθρων 23 έως 26 της οδηγίας⁶.

4 — Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι η από την οδηγία απαιτούμενη των δικαιολογητικών που μπορούν να απαιτηθούν ως απόδειξη του ότι οι υποβάλλοντες προσφορές πληρούν τις προϋποθέσεις εντιμότητας κ. λπ. και τεχνικής ικανότητας είναι περιοριστική, ενώ τίποτα δεν αντιτίθεται στο να απαιτούν οι αναθέτουσες αρχές την προσκόμιση άλλων αποδεικτικών στοιχείων αντί των αναφερομένων στις οδηγίες, αρκεί να ηρθείται περί αποδείξεως του ότι οι υποβάλλοντες προσφορές κατέχουν την απαιτούμενη οικονομική και χρηματοδοτική ικανότητα: βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Φεβρουαρίου 1982, 76/81, Transporoute (Συλλογή 1982, σ. 417, σκέψεις 9 και 10), και την απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 1987, 27/86 έως 29/86, Bellini (Συλλογή 1987, σ. 3347, σκέψη 10).

5 — Βλ. την απόφαση Bellini, προαναφερθείσα, σκέψεις 21 και 22.

6 — Βλ. την απόφαση Bellini, προαναφερθείσα, σκέψεις 23 έως 27, με την οποία το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η εγγραφή σ' έναν επίσημο κατάλογο μπορεί να αντικαταστήσει τα δικαιολογητικά, για τα οποία γίνεται λόγος στα άρθρα 25 και 26, κατά το μέτρο που μια παρόμοια εγγραφή στηρίζεται σε ισοδύναμα πληροφοριακά στοιχεία. Κατά συνέπεια, οι αναθέτουσες αρχές είναι υποχρεωμένες να δέχονται ως επαρκείς την οικονομική και χρηματοδοτική ικανότητα και τις τεχνικές ικανότητες του εργολήπτη για τα έργα που αντιστοιχούν στην κατάταξή του, μόνον εφόσον η κατάταξη αυτή στηρίζεται σε ισοδύναμα κριτήρια όσον αφορά το επίπεδο της απαιτούμενης ικανότητας.

12. Τίποτα στο άρθρο 28 δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι η εγγραφή στον επίσημο κατάλογο των αναγνωρισμένων εντός του αναθέτοντος κρατους μελών εργοληπτών μπορεί να απαιτηθεί έναντι των εργοληπτών που είναι εγκατεστημένοι σ' άλλα κράτη μέλη ⁷.

13. Απεναντίας, το άρθρο 28, παράγραφος 4, παρέχει στους εργολήπτες το δικαίωμα να ζητήσουν την εγγραφή τους στους επισήμους καταλόγους άλλων κρατών μελών. Η διάταξη αυτή έχει διατυπωθεί ως εξής:

«Για την εγγραφή εργολήπτη των άλλων κρατών μελών σε τέτοιο κατάλογο *δύνανται να ζητηθούν μόνον εκείνες οι αποδείξεις και δηλώσεις που ζητούνται από τους ημεδαπούς εργολήπτες, και εν πάση περιπτώσει, μόνον εκείνες που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 23 έως 26*» (η υπογράμμιση δική μου).

Η θέση που λαμβάνω

14. Η προαναφερθείσα γνωμοδότηση της επιτροπής αναγνωρίσεως εργοληπτών πρέπει να νοηθεί υπό την έννοια ότι η BGN προσέκρουσε στην άρνηση εγγραφής της στον βελγικό κατάλογο εργοληπτών, για τον λόγο ότι ως εταιρία holding *δεν διαθέτει η ίδια τα απαιτούμενα τεχνικά προσόντα*. Αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο η γνωμο-

δότηση αναφέρεται στο γεγονός ότι τα κύρια στοιχεία του ενεργητικού της εταιρίας συνίστανται στη συμμετοχή της σε θυγατρικές εταιρίες, ότι τα προσκομισθέντα δικαιολογητικά που σχετίζονται με τα εκτελεσθέντα έργα αφορούν έργα που δεν έχουν πραγματοποιηθεί από την εταιρία, αλλά από τις θυγατρικές της και ότι η εταιρία δεν απασχολεί η ίδια εργάτες. Τούτο με οδηγεί να προβώ, εκ προοιμίου, σε δύο παρατηρήσεις.

15. Πρώτον, η BNG και η Επιτροπή ισχυρίστηκαν ότι η BNG αποκλείστηκε από τον βελγικό κατάλογο αναγνωρισμένων εργοληπτών για τον μοναδικό λόγο ότι η εταιρία είναι μια εταιρία holding ενός ολλανδικού ομίλου. Η BNG, στηριζόμενη στη βάση αυτή, προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η ερμηνεία των σχετικών κανόνων δικαίου από τις βελγικές αρχές καταλήγει στον αποκλεισμό της για ένα λόγο ο οποίος δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των λόγων αποκλεισμού που απαριθμούνται περιοριστικώς στο άρθρο 23 της οδηγίας 71/305 ⁸. Ωστόσο, η άποψη αυτή της Επιτροπής και της BNG πρέπει να αποκρουστεί, δεδομένου ότι από την προαναφερθείσα γνωμοδότηση προκύπτει ότι η BNG έχει αποκλειστεί όχι λόγω του ότι πρόκειται περί μιας εταιρίας holding ενός ολλανδικού ομίλου, αλλά λόγω του ότι, ως εταιρία holding, δεν διαθέτει η ίδια τα απαιτούμενα τεχνικά προσόντα. Επιπλέον, η εθνική διάταξη περί παραπομπής ρητώς αναφέρει ότι η καθής της κύριας δίκης αρνείται ότι η μη εγγραφή της BNG στον κατάλογο οφειλετο μόνον στο γεγονός ότι η εταιρία είναι μια εταιρία holding ενός ολλανδικού ομίλου.

16. Δεύτερον, όπως έχει σημειωθεί, από την προαναφερθείσα γνωμοδότηση προκύπτει

7 — Βλ. την απόφαση Transporoute, προαναφερθείσα, σκέψεις 12 και 13, και την απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Νοεμβρίου 1993, C-71/92, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Σύλλογή 1993, σ. I-5923, σκέψεις 45 και 56).

8 — Βλ. σημείωση 4.

ότι η αδυναμία της BNG να δικαιολογήσει ως χωριστό νομικό πρόσωπο την τεχνική της ικανότητα αποτέλεσε την αιτία της αρνήσεως εγγραφής της στον κατάλογο. τούτο σημαίνει προ παντός ότι το άρθρο 26 της οδηγίας 71/306 έχει ενδιαφέρον, προκειμένου να ληφθεί θέση στην υπό κρίση υπόθεση. Ωστόσο, με το υποβληθέν ερώτημα ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί ως προς τους κανόνες που έχουν εφαρμογή κατά την εξέταση «των κριτηρίων στα οποία ο εργολήπτης πρέπει να ανταποκρίνεται, *ένα εκ των οποίων* συνίσταται στην τεχνική ικανότητα» (η υπογράμμιση δική μου). Εφόσον η προβληματική είναι ουσιασώς η ίδια, είτε πρόκειται για την τεχνική ικανότητα του εργολήπτη κατά το άρθρο 26 είτε για την οικονομική και χρηματοδοτική του ικανότητα κατά το άρθρο 25, δεν προξενείται δυσχέρεια από το γεγονός ότι για την απάντηση στο ερώτημα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η τελευταία αυτή διάταξη. Όσον αφορά το άρθρο 23, από το οποίο προκύπτει ότι ένας εργολήπτης μπορεί να αποκλειστεί από την καταχώρηση σε επίσημο κατάλογο, αν τελεί σε κατάσταση αφερεγγυότητας ή αν είναι ένοχος ορισμένων πράξεων που θέτουν σε αμφισβόλια την εντιμότητά του, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το δεσπόμενον νομικό πρόσωπο ενός ομίλου, εν πάση περιπτώσει, δεν θα μπορεί να εγγραφεί σε επίσημο κατάλογο αναγνωρισμένων εργοληπτών επί τη βάση των προσόντων μιας θυγατρικής, η οποία τελεί σε μια από τις καταστάσεις που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή. Συνεπώς, η μητρική εταιρία πρέπει, εν ανάγκη, να αποδείξει ότι τούτο δεν έχει συμβεί.

17. Δεδομένου ότι το άρθρο 28 παρέχει στους εργολήπτες το δικαίωμα καταχώρησης σε επίσημους καταλόγους άλλων κρατών μελών, δικαίωμα το οποίο μπορεί να εξαρτηθεί από τη *μοναδική προϋπόθεση* προσκομισεως των προβλεπόμενων στα άρθρα 23 έως 26 αποδεικτικών στοιχείων και δηλώσεων, η απάντηση στο υποβληθέν ερώ-

τημα εξαρτάται από το ζήτημα αν οι διατάξεις αυτές πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι επιτρέπουν σ' ένα κράτος μέλος να απαιτεί, όπως τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία *πρέπει* οπωσδήποτε να αφορούν την εταιρία που υπέβαλε την αίτηση εγγραφής ως χωριστό νομικό πρόσωπο.

18. Υπάρχει ένας ορισμένος αριθμός επιχειρημάτων, όπως ισχυρίζονται η Επιτροπή και η BNG — που είναι οι μόνες που έχουν καταθέσει παρατηρήσεις εν προκειμένω — τα οποία συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας των άρθρων 23 έως 26, κατά την οποία, προκειμένου να κριθεί αν μια εταιρία διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα για να εγγραφεί σε επίσημο κατάλογο άλλου κράτους μέλους, οι αρχές είναι υποχρεωμένες να λαμβάνουν υπόψη τους το γεγονός ότι η εταιρία διαθέτει υλικώς τα απαιτούμενα προσόντα, μέσω άλλων εταιριών εντός μιας δεδομένης νομικής δομής.

19. Η Επιτροπή και, σ' ένα βαθμό, η BNG ισχυρίζονται ότι:

— από την οδηγία προκύπτει ότι οι χωρίς καθορισμένη νομική προσωπικότητα κοινοπραξίες εργοληπτών και τα φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την πρόθεση ή τη δυνατότητα να εκτελέσουν οι/τα ίδιες/ίδια τα έργα δικαιούνται να συμμετέχουν σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων.

— συνεπώς, οι κατά τα ως άνω δικαιούμενοι να υποβάλλουν προσφορές πρέπει να έχουν επίσης τη δυνατότητα συμμετο-

χής σε άλλες διαδικασίες επιλογής και αναγνωρίσεως που προηγούνται της αναθέσεως της συμβάσεως δημοσίων έργων.

— το αποτέλεσμα αυτό πρέπει *a fortiori* να έχει εφαρμογή στις περιπτώσεις που οι εταιρίες αποτελούν μέρος μιας καθορισμένης νομικής δομής σύμφωνα με την ισχύουσα σ' ένα κράτος μέλος νομοθεσία περί εταιριών και που, κατά συνέπεια, είναι δυνατόν να γνωσθεί εκ των προτέρων ποιες εταιρίες προορίζονται να εκτελέσουν εν όλω ή εν μέρει τα έργα.

20. Το γεγονός ότι οι κοινοπραξίες εργοληπτών έχουν το δικαίωμα να υποβάλλουν προσφορές προκύπτει από το άρθρο 21 της οδηγίας, το οποίο ορίζει τα ακόλουθα: «Κοινοπραξίες εργοληπτών δύνανται να υποβάλλουν προσφορές. Οι εν λόγω κοινοπραξίες δεν δύνανται να υποχρεωθούν να περιβληθούν ιδιαίτερη νομική μορφή προκειμένου να υποβάλουν την προσφορά. η επιλεγείσα κοινοπραξία δύναται ωστόσο να υποχρεωθεί να πράξει τούτο, όταν της ανατεθεί το έργο».

21. Η άποψη, κατά την οποία τα νομικά πρόσωπα που δεν έχουν τα ίδια τη δυνατότητα να εκτελέσουν τα έργα και που, κατά συνέπεια, δεν είναι οπωσδήποτε εργολήπτες *stricto sensu*, αλλά που αναλαμβάνουν την ευθύνη των προοριζομένων για την εκτέλεση των έργων επιχειρήσεων, μπορούν να συμμετέχουν σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων, στηρίζεται σε πληθώρα στοιχείων.

22. Πρώτον, από τη διατύπωση του άρθρου 26, στοιχείο ε', προκύπτει ρητώς ότι δεν είναι δυνατόν να απαιτηθεί, όπως οι τεχνικοί ή οι τεχνικές υπηρεσίες ανήκουν στην ίδια την επιχείρηση, δεδομένου ότι αρκεί να υποβληθεί μια δήλωση κατά την οποία «ο εργολήπτης θα διαθέσει (τεχνικούς και τεχνικές υπηρεσίες) για την εκτέλεση του έργου».

23. Δεύτερον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η οδηγία παρέχει τη δυνατότητα εκτελέσεως των έργων μέσω πρακτορείων ή υποκαταστημάτων. Η άποψη αυτή στηρίζεται, όπως φαίνεται, στο άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο ορίζει την έννοια της συμβάσεως δημοσίων έργων και παραπέμπει, εν προκειμένω, στην οδηγία 71/304. Είναι ακριβές ότι το άρθρο 1 της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να καταργήσουν τους σχετικούς με την εκτέλεση των συμβάσεων δημοσίων έργων περιορισμούς, προς όφελος των φυσικών προσώπων ή των εταιριών που παρέχουν υπηρεσίες είτε τα/οι ίδια/ιδιες είτε μέσω πρακτορείων ή υποκαταστημάτων. Ωστόσο, η οδηγία 71/305 αναφέρεται αποκλειστικώς στο άρθρο 2 της οδηγίας 71/304 με τον σκοπό να οριοθετήσει τα είδη δραστηριοτήτων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο συμβάσεως δημοσίων έργων υπό την έννοια της οδηγίας 71/305. Από την αναφορά αυτή, είναι δύσκολο να εξαχθούν με επαρκή βεβαιότητα τα στοιχεία που θα επιτρέψουν να καθοριστεί ποιος έχει το δικαίωμα, κατά την οδηγία, να συμμετέχει σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων.

24. Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, φαίνεται, εν πάση περιπτώσει, ότι από την οδηγία 89/440⁹, η οποία τροποποιεί το περιεχόμενο του άρθρου 1 της οδη-

9 — Βλ. σημείωση 3.

γίας 71/305, είναι δυνατόν να αντληθεί ένα ερμηνευτικό επιχείρημα προς υποστήριξη της απόψεως ότι το φυσικό πρόσωπο στο οποίο ανατίθεται η σύμβαση δεν πρέπει οπωσδήποτε να είναι αυτός που όντως θα εκτελέσει το έργο. Πράγματι, στην τροποποιητική οδηγία οι συμβάσεις δημοσίων έργων ορίζονται ως συμβάσεις που έχουν αντικείμενο είτε την εκτέλεση είτε τόσο την εκτέλεση όσο και τη μελέτη έργων που αφορούν δραστηριότητες ορισμένης μορφής «είτε την *πραγματοποίηση*, με οποιαδήποτε μέσα, ενός έργου που ανταποκρίνεται στις ανάγκες που προσδιορίζει η αναθέτουσα αρχή» (η υπογράμμιση δική μου). Δεδομένου ότι από την όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 89/440 προκύπτει ότι πρόκειται περί διευκρινίσεως — και όχι, συνεπώς, περί ενδεχομένης επεκτάσεως — της εννοίας των συμβάσεων δημοσίων έργων, ο ορισμός αυτός θεμιτώς μπορεί να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, ακόμα και αν διατυπώθηκε μετά το κρίσιμο χρονικό διάστημα στην υπόθεση της κύριας δίκης.

25. Απεναντίας, δεν νομίζω, όπως ισχυρίστηκε η BNG, ότι από τις διατάξεις του άρθρου 1, στοιχείο γ' ¹⁰, και του άρθρου 6 ¹¹ της οδηγίας είναι δυνατόν να αντληθούν συμπληρωματικά ερμηνευτικά επιχειρήματα προς υποστήριξη της προαναφερθείσας επιχειρηματολογίας.

10 — Στο άρθρο 1, στοιχείο γ', ορίζεται ως «προσφέρων» ο εργολήπτης που έχει υποβάλει προσφορά και ως «υποψήφιος» εκείνος που έχει ζητήσει πρόσκληση συμμετοχής σε κλειστή διαδικασία. Όπως υποστηρίζει η BNG, η διάταξη αυτή δεν ορίζει την έννοια του «εργολήπτη».

11 — Το άρθρο 6 παρέχει τη δυνατότητα κινήσεως μιας ειδικής διαδικασίας στην περίπτωση συμβάσεως που αφορά τη μελέτη και κατασκευή ενός συνόλου οικισμών κοινωνικού χαρακτήρα, η μελέτη για το οποίο, λόγω της σπουδαιότητάς, της πολυπλοκότητάς και της διάρκειας των σχετικών έργων, πρέπει ευθέως εξαρχής να βασιστεί στη στενή ομαδική συνεργασία των εκπροσώπων των ανατετασμένων αρχών, των εμπειρογνομήνων και του εργολήπτη που θα επιφορτιστεί με την εκτέλεση των έργων. Δεν διακρίνω τον λόγο, για τον οποίο η BNG φρονεί ότι η διάταξη αυτή έχει σημασία όσον αφορά το πρόβλημα που έχει τεθεί εν προκειμένω.

26. Όπως ισχυρίστηκαν η Επιτροπή και σ' ένα βαθμό η BNG, φαίνεται ότι, επί τη βάσει των όσων προηγήθηκαν, ορθώς μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι τα κριτήρια που απορρέουν από τα άρθρα 23 έως 26 πρέπει να ερμηνεύονται, κατά περίπτωση, υπό την έννοια ότι είναι δυνατόν να πληρούνται από τις κοινοπραξίες εργοληπτών και τα φυσικά πρόσωπα που δεν μπορούν να εκτελέσουν οι/τα ίδιες/ίδια το έργο. Με άλλα λόγια, μια εταιρία πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει ότι διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα από οικονομική, χρηματοδοτική και τεχνική άποψη, αποδεικνύοντας ότι διαθέτει, εν προκειμένω, τα απαιτούμενα προσόντα, ακόμα και αν αυτά δεν ανήκουν στην ίδια την εταιρία ως χωριστό νομικό πρόσωπο.

27. Συνεπώς, προκύπτει ότι οι αρμόδιες αρχές ενός κράτους μέλους αβασίμως αρνούνται την εγγραφή στον επίσημο κατάλογο των αναγνωρισμένων εργοληπτών, για τον μοναδικό λόγο ότι η εταιρία που υπέβαλε αίτηση δεν μπορεί να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία του ότι διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα, *ως χωριστό νομικό πρόσωπο*. Πρέπει να είναι αρκετό το ότι η εταιρία που έχει υποβάλει αίτηση για να τύχει αναγνώρισεως αποδεικνύει ότι οι εσωτερικές σχέσεις μεταξύ των εταιριών εντός μιας δεδομένης νομικής δομής είναι τέτοιας φύσεως, ώστε να θεωρείται ότι η εταιρία διαθέτει υλικώς τα απαιτούμενα προσόντα, με αποτέλεσμα να είναι εις θέσιν να εξασφαλίσει, με όλες τις επιβαλλόμενες εγγυήσεις, την εκτέλεση των σχετικών έργων.

28. Επιπλέον, ένα παρόμοιο αποτέλεσμα φαίνεται ότι συμβιβάζεται καλύτερα με τον σκοπό της οδηγίας που συνίσταται στην υλοποίηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως

και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον τομέα των συμβάσεων δημοσίων έργων, γεγονός που υποδεικνύει ότι πρέπει να αποφεύγονται τα μη αναγκαία εμπόδια.

29. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, ουδόλως αρκεί η διαπίστωση ότι από την οδηγία είναι δυνατόν να συναχθεί κάποια υποχρέωση των αρμοδίων αρχών, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την αξιολόγηση των αιτήσεων εγγραφής στον επίσημο κατάλογο των αναγνωρισμένων εργοληπτών, να λάβουν συγκεκριμένη θέση ως προς το αν η εταιρία που υπέβαλε μια αίτηση διαθέτει υλικώς, μέσω των συνδεδεμένων με αυτήν εταιριών, τα απαιτούμενα προσόντα. Πράγματι, το προδικαστικό ερώτημα, κατά τον συγκεκριμένο τρόπο που έχει υποβληθεί από το αιτούν δικαστήριο, αφορά την αξιολόγηση μιας αιτήσεως που έχει υποβληθεί από το δεσπότη νομικό πρόσωπο ενός ολλανδικού ομίλου.

30. Η BNG εξέθεσε μια σειρά γεγονότων που τείνουν να αποδείξουν ότι, ως δεσπότη εταιρία εντός της συγκεκριμένης δομής που αντιστοιχεί στη νομική έννοια του ομίλου κατά την ολλανδική νομοθεσία περί εταιριών, διαθέτει υλικώς τα προσόντα των θυγατρικών της εταιριών του ομίλου αυτού.

31. Η BNG εξήγησε, κυρίως, ότι κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου των άλλων εταιριών του ομίλου και ότι, κατά συνέπεια, διαθέτει δεσπότησα επιρροή στις εταιρίες αυτές, η οποία εκφράζεται, μεταξύ άλλων, στη δυνατότητά της να διορίζει και να ανακαλεί τους διευθύνοντες τις επιχειρήσεις αυτές και για τον λόγο αυτό να καθορίζει την πολιτική των εταιριών. Η BNG, κατά το άρθρο 3 των

καταστατικών της, έχει, επιπλέον, ως σκοπό να δραστηριοποιείται υπό την ιδιότητα του εργολήπτη, δραστηριότητα που αποτελεί μέρος του καταστατικού σκοπού ορισμένου αριθμού εταιριών του ομίλου και που είναι η σημαντικότερη για τον όμιλο. Κατά τον τρόπο αυτό, η BNG εξασφαλίζει την κεντρική διαχείριση των αναγκών των επιχειρήσεων του ομίλου σε χρηματοδοτικά μέσα, διευθυντικό προσωπικό, ακίνητα και άλλα μέσα παραγωγής. Η BNG προσδιόρισε τα πραγματικά περιστατικά που συνοδεύουν τη σύναψη από τον όμιλο συμβάσεων έργου ως εξής:

«Η εργολαβία (...) διεξάγεται — σε συνάρτηση με τα πραγματικά περιστατικά, συμπεριλαμβανομένων των προτιμήσεων των αναθετουσών αρχών — είτε από την ίδια την NV είτε από τις εταιρίες του ομίλου, στον καταστατικό σκοπό των οποίων περιλαμβάνεται η εργολαβία. Η εκτέλεση παρόμοιων έργων συντελείται με συνδυασμό του διευθυντικού προσωπικού και των μέσων παραγωγής που διαθέτει η πλέον κατάλληλη για τη φύση των έργων εταιρία του ομίλου. Στο πλαίσιο της διοικήσεως του ομίλου, τα έξοδα και έσοδα των έργων καταλογίζονται, βάσει παγίων οδηγιών που έχουν παρασχεθεί για τον σκοπό αυτό στο σύνολο του ομίλου από τη διεύθυνση της Ballast Groep NV, στην εταιρία του ομίλου, στις καθορισμένες από τη διεύθυνση της NV αρμοδιότητες της οποίας θεωρείται ότι εμπίπτουν τα έργα, με κριτήριο τη φύση τους και τον τόπο της τελέσεώς τους. Οσάκις τα έργα εκτελούνται από την ίδια τη NV ή από την εταιρία X του ομίλου, αλλά εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της εταιρίας Y του ομίλου, η εκτέλεση των έργων συντελείται υπό την εσωτερική ευθύνη της εταιρίας Y με την οργάνωση του προσωπικού του ομίλου και των μέσων παραγωγής που βρίσκονται ή που τέθηκαν στη διάθεσή της, δεδομένου ότι σ' αυτήν την εταιρία καταλογίζονται τα έξοδα και έσοδα του έργου.

Συνεπώς, στην προαναφερθείσα περίπτωση, η εκτέλεση των έργων από την εταιρία Υ του ομίλου δεν συντελείται κατ' εφαρμογήν συμβάσεως υπεκμισθώσεως έργου, αλλά βάσει παγίων οδηγιών που έχει εκδώσει η διεύθυνση της ΝV υπό την ιδιότητα του έχοντος την κύρια διεύθυνση του ομίλου.

Η νομική αξία μιας παρόμοιας αποφάσεως στηρίζεται στο γεγονός ότι η Ballast Nedam Groep αποτελεί με τις εταιρίες του ομίλου έναν "όμιλο", αναγνωρισμένο από το ολλανδικό δίκαιο και αργότερα ρυθμισμένο με νόμο.»

32. Μου φαίνεται, χωρίς αμφιβολία, ότι μια μητρική εταιρία, η οποία, όπως η BNG, κατέχει το 100 % του κεφαλαίου των θυγατρικών της εταιριών και είναι αρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις που συνεπάγονται με επαρκή βεβαιότητα ότι τα προσόντα των θυγατρικών αυτών είναι διαθέσιμα, ενόψει της εκτελέσεως συγκεκριμένων συμβάσεων έργου, πληροί την προϋπόθεση που της επιβάλλει να διαθέτει υλικώς τα προσόντα των θυγατρικών της εταιριών.

33. Το ζήτημα είναι αν το Δικαστήριο μπορεί να δώσει μια πιο αφηρημένη απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, δηλαδή να ορίσει τα γενικά κριτήρια που θα επιτρέψουν να καθοριστεί πότε μπορεί να θεωρηθεί με επαρκή βεβαιότητα ότι μια εταιρία διαθέτει τα προσόντα μιας άλλης εταιρίας, ενόψει της αναγνωρίσεώς της ως εργολήπτριας.

34. Είναι φυσικό να ληφθεί ως αφετηρία η δεσπόζουσα επιρροή της μιας στην άλλη εταιρία. Έχει σημασία να καθοριστεί σε ποιες περιπτώσεις η δεσπόζουσα θέση της οικείας εταιρίας είναι επαρκής στο πλαίσιο αυτό, δηλαδή από ποιο χρονικό σημείο αποκτάται αρκούντως η βεβαιότητα ότι η εταιρία αυτή μπορεί να εκτελέσει τις αποφάσεις που λαμβάνει ενόψει της εκτελέσεως των έργων, απευθυνόμενη σε μια άλλη εταιρία.

Εν προκειμένω, δεν θα ήταν δυνατόν να τύχει εφαρμογής μια έννοια που έχει οριστεί εκ των προτέρων και που έχει γίνει γενικώς αποδεκτή. Παρόμοια έννοια ούτε στο κοινοτικό δίκαιο ούτε στα δίκαια των κρατών μελών απαντάται. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι η έννοια της δεσπόζουσας επιρροής ορίζεται σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο εντός του οποίου έχει εφαρμογή.

35. Θα μπορούσε κανείς να διερωτηθεί αν στην υπό κρίση υπόθεση η δεσπόζουσα θέση είναι επαρκής, εφόσον οι προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο 24α της δεύτερης οδηγίας περί εταιριών έχουν πληρωθεί¹², δηλαδή εφόσον μια «ανώνυμη εταιρία διαθέτει απευθείας ή έμμεσα την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου» σε μια άλλη εταιρία ή εφόσον μπορεί να ασκήσει δεσπόζουσα επιρροή σ' αυτή, όπως συμβαίνει στην περίπτωση που «έχει το δικαίωμα να διορίζει ή να ανακαλεί την πλειοψηφία των

12 — Βλ. τη δεύτερη οδηγία 77/91/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού, προκειμένου να καταστούν ισοδύναμες, των εγγυήσεων που απαιτούνται εντός των κρατών μελών έναντι των εταιριών υπό την έννοια του άρθρου 58, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, ενόψει της προσαίσεως των συμφερόντων τόσο των εταιριών, όσο και των τρίτων, όσον αφορά την ίδρυση ανώνυμης εταιρίας και τη διατήρησή και τις τροποποιήσεις του κεφαλαίου της (JO 1977, L 26, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 92/100/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1992 (ΕΕ 1992, L 347, σ. 64).

μελών των οργάνων διοικήσεως, διευθύνσεως ή εποπτείας και συγχρόνως είναι μέτοχος ή εταίρος της άλλης εταιρίας», ή εφόσον είναι «μέτοχος ή εταίρος της άλλης εταιρίας και ελέγχει μόνη της την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου των μετόχων ή των εταίρων αυτής βάσει συμφωνίας που έχει συναφθεί με άλλους μετόχους ή εταίρους της εταιρίας αυτής».

36. Οι προϋποθέσεις που αναφέρονται στη δεύτερη οδηγία έχουν καταστεί αντικείμενο επεξεργασίας, προκειμένου να καθοριστούν οι περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να επιτρέπεται σε μια εταιρία να αποκτήσει ίδιες μετοχές. Όστόσο, φαίνεται εκ πρώτης όψεως εύλογο να θεωρείται αποδεδειγμένο ότι η εταιρία, η οποία διαθέτει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου ή ασκεί, κατά τον τρόπο που αναφέρεται στην οδηγία, δεσπόζουσα επιρροή σε μια άλλη εταιρία, είναι επίσης εις θέσιν να διαθέτει, κατά αρκούντως αποτελεσματικό τρόπο, τα προσόντα της εταιρίας αυτής.

37. Εντούτοις, ο λόγος, για τον οποίο δεν προτείνω στο Δικαστήριο να εφαρμόσει, εν προκειμένω, τα κριτήρια αυτά, δεν είναι απλώς ότι δεν θα ήταν δυνατόν να αποκλειστεί ότι η δεσπόζουσα επιρροή μπορεί ακόμα να ασκηθεί με διαφορετικό τρόπο απ' αυτούς που έχουν επισημανθεί. Συγκεκριμένα, υπάρχουν λόγοι για να μη θεωρηθεί ότι μια εταιρία μπορεί να διαθέτει υλικώς τα προσόντα μιας άλλης εταιρίας, ακόμα και αν είναι δεσπόζουσα κατά τον τρόπο που έχει σημειωθεί. Για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν να αποκλειστεί ότι, βάσει της νομοθεσίας ενός κράτους μέλους, το να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα των άλλων μετόχων ή των πιστωτών της θυγατρικής ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα να εμποδιστεί η εταιρία να διαθέσει υλικώς το δυναμικό της θυγατρικής κατά τον ανα-

γκαίο τρόπο στο πλαίσιο αυτό, ούτε είναι δυνατόν να αποκλειστεί η ύπαρξη κανόνων του εθνικού δικαίου ικανών να εμποδίσουν τη δεσπόζουσα επιχείρηση να υλοποιήσει κατά τρόπο αρκούντως ασφαλή και ταχύ τις αποφάσεις της ενόψει της διαθέσεως των προσόντων της θυγατρικής της. Για τον λόγο, κυρίως, ότι η Βελγική Κυβέρνηση παρέλειψε να καταθέσει παρατηρήσεις εν προκειμένω, δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί το μέτρο κατά το οποίο οι βελγικοί κανόνες στηρίζονται σε παρόμοια στοιχεία.

38. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να περιοριστεί να αναγνωρίσει, τουλάχιστον, ότι το νομικό πρόσωπο, η δεσπόζουσα θέση του οποίου στηρίζεται στα στοιχεία που αναφέρθηκαν στη σκέψη 32, πρέπει να μπορεί να εγγραφεί στον επίσημο κατάλογο των αναγνωρισμένων εργοληπτών, με κριτήριο τα προσόντα που διαθέτουν οι θυγατρικές του εταιρίες.

39. Όσον αφορά το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, κατά πόσον συμβιβάζεται με την οδηγία 71/304 η άρνηση εγγραφής στον επίσημο κατάλογο για τον λόγο ότι ο αιτών, ως χωριστό νομικό πρόσωπο, δεν διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα, είμαι της γνώμης ότι η οδηγία αυτή, η οποία έχει ως σκοπό να άρει τους περιορισμούς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον τομέα των δημοσίων έργων, έχει απολέσει την αυτοτελή σημασία της, λαμβανομένης υπόψη της δυνατότητας άμεσης εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης ΕΟΚ. Συνεπώς, θα ήταν, εν ανάγκη, ορθότερο να εξεταστεί η προβληματική επί τη βάση του άρθρου 59, το οποίο δεν απαγορεύει απλώς τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της οδηγίας 71/305, αλλά επίσης και άλλους περιορισμούς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Δεδομένου ότι η οδηγία 71/305 παρέχει απαντητικά στοιχεία όσον αφορά το υποβληθέν ερώτημα, φρονώ ότι, εν προκειμένω, δεν συν-

τρέχει λόγος να ληφθεί θέση επί της εφαρμογής της προβλεπόμενης από τη Συνθήκη γενικής απαγορεύσεως των εμποδίων της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Συμπέρασμα

40. Ενόψει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα που του έχει υποβληθεί:

«Τα άρθρα 23 έως 26 και το άρθρο 28 της οδηγίας 71/305/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουλίου 1971, περί συντονισμού των διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων δημοσίων έργων, αντιτίθενται όπως, προκειμένου να αξιολογηθεί μια αίτηση εγγραφής στον επίσημο κατάλογο των αναγνωρισμένων εντός ενός κράτους μέλους εργοληπτών που έχει υποβάλει το δεσπόζον νομικό πρόσωπο ενός ομίλου συσταθέντος κατά τη νομοθεσία ενός άλλου κράτους μέλους, λαμβάνονται αποκλειστικώς υπόψη τα προσόντα που το ίδιο το δεσπόζον νομικό πρόσωπο κατέχει, οσάκις το νομικό αυτό πρόσωπο είναι εις θέσιν να αποδείξει ότι διαθέτει υλικώς προσόντα που κατέχουν οι άλλες εταιρίες του ομίλου, δεδομένου ότι η απαίτηση αυτή πρέπει να θεωρείται ότι έχει ικανοποιηθεί, τουλάχιστον, οσάκις η δεσπόζουσα εταιρία του ομίλου κατέχει το σύνολο του κεφαλαίου των θυγατρικών της εταιριών και μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις που συνεπάγονται με επαρκή βεβαιότητα ότι τα προσόντα των θυγατρικών είναι διαθέσιμα, ενόψει της εκτελέσεως συγκεκριμένων συμβάσεων δημοσίων έργων.»